

Вопр. языка совр. рус. лит. М., 1971. 5. *Одинцов В. В.* Субъективизация повествования. — Рус. яз. в шк., 1980, № 5. 6. *Чернухина Н. Я.* Форма изложения в художественной прозе. — Науч. докл. высш. шк. Филол. науки, 1962, № 4. 7. *Шлыкова М. А.* Об одном стилистическом приеме. — Науч. докл. высш. шк. Филол. науки, 1962, № 4. 8. *Norris F.* The Octopus. Leipzig, 1953.

Краткое содержание

Рассматривается структура повествования романа Ф. Норриса «Спрут» как существенного компонента художественной формы, который принимает активное участие в выражении эстетического намерения автора. Вопрос о характере повествования непосредственно связан с проблемой членения текста. Членение текста по контекстно-вариативным признакам — отличительная черта авторского стиля. В романе выявлены объективные и субъективизированные повествовательные, описательные контексты, а также контексты, которые включают внутреннюю и несобственно-прямую речь. Все они, с одной стороны, раскрывают конфликт между фермерами и железнодорожной монополией и с другой — отражают эволюцию главного героя Пресли.

Summary

Different types of narrative actively participate in expressing the aesthetical intention of the author. The question of the structure of narrative is directly connected with the problem of the division of the text. The division of the text according to contexts — variant distinctions, is a distinctive feature of the author's style. The following contexts were distinguished: narrative (objective and subjectivized), descriptive (objective and subjectivized) and also inner speech, and inner represented speech. All of them converge in revealing the conflict between the farmers and the railroad trust and on the other hand show the evolution of the protagonist's character.

Стаття надійшла до редакції 04.10.82

*М. О. БАРАХАТОВ, асп.,
Київський університет*

ВАРІАТИВНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СТИХІХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТРАГЕДІЇ В. ШЕКСПІРА «ГАМЛЕТ»

Стихійні словосполучення і фразеологізми відіграють велику роль у художньому контексті. Вони є характерним елементом стилю автора і водночас мають значне комунікативне навантаження. Властиві фразеологізмові кілька семантичних шарів, включно з його образним насиченням, постійно взаємодіють, створюючи своєрідну конденсацію різнопланового змісту [1, с. 50—56]. Саме така гра різних смислових елементів, яка у мові видатних майстрів слова використовується з особливою ефективністю, створює чималі труднощі у перекладі твору на іншу мову. Дуже часто відтворення того чи іншого фразеологізма в перекладі стає полем творчого змагання кількох видатних митців перекладу. І здебільшого всі версії перекладу, запропоновані різними перекладачами, мають право на існування як різні варіанти єдиного поетичного цілого.

Твори В. Шекспіра є одними з найскладніших для перекладу, причому, не стільки формою, скільки глибиною і багатоплановістю змісту. Його трагедію «Гамлет» перекладали російською мовою М. Лозинський, Б. Пастернак, А. Соколовський, М. Полевой, А. Радлова, А. Кронеберг, М. Загуляев [3—9]. Кожен з цих перекладачів зробив свій значний внесок у справу освоєння російською культурою багатої духовної й естетичної скарбниці геніального англійського драматурга. Це досить наочно можна показати на прикладі тих різноманітних пошуків еквівалента, які ми бачимо в перекладі стійких словосполучень і фразеологізмів. «Зіставний аналіз різних перекладів одного й того ж твору,— зазначає Я. Рецкер, може дати найцінніший матеріал для всебічного освітлення теорії і практики перекладу» [2, с. 42].

Навіть у тих випадках, коли той чи інший вислів драматурга передається текстом, на перший погляд, дуже близьким до оригіналу, у різних перекладачів бачимо цікаві варіанти відтворення. Наприклад, слова Гамлета: *To be or not to be — that is the question* [10, III, 1, 56] майже всі перекладачі відтворили: «*Буть или не быть — вот в чем вопрос*» і саме в такому вигляді цей вислів і поширився, став «крилатим». Але у перекладі А. Соколовського знаходимо іншу версію: «*Жить или не жить — вот в чем вопрос*» [3, с. 64]. Сема *жити, існувати* належить до смислової структури англійського *to be*, і все ж останній переклад надміру звужує зміст поставленої дилеми, обмежує її рамками фізичного життя, тоді як Гамлетом це питання поставлено загальніше, ширше, як питання буття взагалі.

Розходження можуть набирати значно ширшого обсягу. Наприклад, фраза з монологу Гамлета *Frailty, thy name is woman* [10, I, 2, 176] викликала кілька різних трактувань. *Frailty* означає *слабкість, крихкість, моральну нестійкість*, причому в англійській мові воно не має будь-яких пейоративних коннотацій. Тим часом М. Полевой перекладає: «*О женщины, ничтожество вам имя*» [6, с. 13] і саме в цьому вигляді фраза увійшла в скарбницю російської мови як шекспіризм. Б. Пастернак переклав *frailty* як *вероломство* [8, с. 24]. А. Кронеберг — *ничтожность* [4, с. 23], А. Соколовський — *суетность* [3, с. 13]. М. Лозинський вжив тут слово *бренность* [9, с. 154], перевівши таким чином вислів у зовсім іншу площину — скороминущості, непостійності життя. Фраза Гамлета *O wretched state* [10, III, 3, 67] набула поширення в перекладі М. Лозинського: «*О жалкий жребий!*» [9, с. 227], де слово *жребий* означає жалюгідну долю, що випала комусь. Переклад А. Радлової: «*О, положенье жалкое!*» [7, с. 146] ближчий до оригіналу, але він тільки дає оцінку цьому стану, а не передає того, що така доля випала Гамлетові. Ще менше передають ці відтінки переклади Б. Пастернака — *мучение* [8, с. 112], А. Соколовського — «*Ужасно, о ужасно!*» [3, с. 85]. М. Полевой просто опускає в своєму перекладі це важливе місце.

Шекспірівські прислів'я перекладаються особливо різноманітно, оскільки тут потрібно відтворити риму і ритм, передати характер афористичності. Наприклад, шекспірівське

...best safety lies in fear
Youth to itself rebels, though none else near [10, 1, 3, 43].

М. Лозинський передає так:

...робость — лучший друг
Враг есть и там, где никого вокруг [9, с. 159].

Б. Пастернак:

Пока наш нрав неискушен и юн,
Застенчивость — наш лучший опекун [8, с. 32].

Хоч вірш тут звучить правильно і природно, переклад віддаляється від оригіналу: fear — *страх*, а зовсім не *застенчивость*, тобто *соромливість*. Ближчий до змісту оригіналу варіант А. Соколовського:

Страх — лучшая охрана. Юность часто
Сама себе бывает злым врагом.
Хотя б врагов и не было кругом [3, с. 20].

але він розтягнутий (півтора шекспірівських рядки передаються трьома). Двічі повторено *врагом, врагов*. Економніше трактує це місце А. Радлова:

Так будьте осторожны — страх спасет;
Опасна юность, даже без невзгод [7, с. 39].

але її перекладові бракує чіткості й ясності. Давніші переклади ще менш відповідають оригіналові:

М. Полевой:

Что опасенье лучшая преграда
От пылкой страсти и злоречья света [6, с. 20].

А. Кронеберг:

страх
Ограда от беды, а наша юность
И без врагов в борьбе сама с собою [4, с. 84].

Серед російських прислів'їв досить поширені римовані, і перекладачі часто вводять риму навіть там, де у Шекспіра її немає. Порівн.:

all that lives must die
Passing through nature to eternity [16, 1, 2, 73—74].

М. Лозинський:

Все жившее умрет
И сквозь природу в вечность перейдет [9, с. 147].

Цей варіант є найбільш близьким і влучним, якщо не рахувати того, що all that lives — це не *жившее*, а *живущее*, і форма *жившее* уже містить у собі сему припинення життя, отже, тут форма майбутнього часу *умрет* недоречна. Б. Пастернак уникає цієї неточності:

Что живо, то умрет
И вслед за жизнью в вечность отойдет [8, с. 21].

але припускається іншої: у Шекспіра говориться, що після смерті те, що тепер живе, перейде через природу (перевтілившись у неї) у вічність, перекладач же вводить новий момент: спочатку у вічність відійде життя, а за ним — те, що жило. А. Соколовський передає це місце без рими, але зате стисліше:

Что живо — то умрет. Все переменит
На вечность жизнь [3, с. 11].

Недоліком тут є синтаксична двозначність: це можна зрозуміти: а) що саме життя змінить усе на вічність, або б) все, що живе, змінить своє життя на вічність.

Широковідоме прислів'я в оригіналі може бути наведене не повністю: читач і сам може його продовжити. Для перекладача тут виникають проблеми. Наприклад, Гамлет відповідає Розенкранцеві:

Ay, sir, but „while the grass grows“ — the proverb
is somehow musty [10, III, 2. 329].

Повністю прислів'я має вигляд: „While the grass grows, the horse starves“ — *доки трава виросте, кінь з голоду здохне*. Російським еквівалентом цього прислів'я вважають: *«Пока солнце взойдет, роса очи вынет»*. У перекладі М. Лозинського обрано дослівний варіант: *«Да, сударь мой, но «пока трава растет»... — пословица слегка заплесневела»* [9, с. 222]. Б. Пастернак справедливо вважає, що оскільки російському читачеві англійське прислів'я невідоме, то наводити тільки його початок неможливо, і він свідомо йде на розширення тексту: *«Да, сэр, но «покамест травка подрастет, лошадка с голоду умрет» — старовата пословица»* [8, с. 108].

Славнозвісне шекспірівське *The time is out of joint* [10, I, 5, 188] у різних перекладачів передано різними засобами і не завжди те, що найточніше, виглядає найкращою версією. Порівн.: А. Радлова: *«Век вывихнут!»* [7, с. 62], М. Лозинський: *«Век расшатался»* [9, с. 172], Б. Пастернак: *«Погублен век!»* [8, с. 49], А. Соколовський: *«Весь мир кругом расстроен»* [3, с. 35] і переклад А. Кронеберга: *«Распалась связь времен!»* [4, с. 53], який став крилатим висловом — шекспіризмом.

Порівнюючи різні переклади шекспірівського «Гамлета», можна виявити ще немало прикладів різного відтворення, того самого тексту. Ця поетична дискусія митців перекладу повчальна і може послужити доброю школою для молодих фахівців з перекладу, особливо, коли вони зважуються на таку складну і почесну справу, як переклад творів літературного генія.

Список літератури: 1. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів, 1983. 2. Рецкер Я. И. Задачи сопоставительного анализа переводов. — В кн.: Теория и критика перевода. Л., 1962. 3. Шекспир В. Гамлет / Пер. А. Соколовского. СПб., 1833. 4. Шекспир В. Гамлет / Пер. А. Кронеберга. Х., 1844. 5. Шекспир В. Гамлет, принц Датский / Пер. М. Загуляева. СПб., 1861. 6. Шекспир В. Гамлет, принц Датский / Пер. Н. Полевого. СПб., 1886. 7. Шекспир В. Гамлет / Пер. А. Радловой. М.; Л., 1938. 8. Шекспир В. Гамлет, принц Датский / Пер. Б. Пастернака. — В кн.: В. Шекспир. Трагедии. М., 1975. 9. Шекспир В. Гамлет, принц Датский / Пер. М. Лозинского. М., 1981. 10. Shakespeare W. Hamlet Prince of Denmark. London, 1983.

Рассматривается проблема воспроизведения в переводе устойчивых словосочетаний и фразеологизмов. На материале семи переводов трагедии В. Шекспира «Гамлет» на русский язык анализируется вариативность поэтической интерпретации текста классического произведения.

Summary

The paper deals with the problem of rendering set expressions and phraseological units in translation. The variability of poetic interpretation of the text of a classical work is analyzed on the material of seven translations of W. Shakespeare's tragedy „Hamlet“ into Russian.

Стаття надійшла до редакції 17.01.84.

О. Ф. БУРБАК, асп.,
Київський педагогічний інститут іноземних мов

РЕАЛІЯ ТА СПОСОБИ ВИЗНАЧЕННЯ ЇЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО СТАТУСУ

У 50-х роках уперше перед вітчизняною теорією перекладу поставала необхідність розробки теоретичних засад подолання безеквівалентності окремих лексичних одиниць мови першотвору [11; 12; 16]. Однак подальше дослідження багатогранного явища безеквівалентності, що проводилось методом зіставлення обмеженої кількості мов (переважно європейських), звелось до опису окремих засобів передачі змісту безеквівалентної лексичної одиниці. Незважаючи на ряд праць з цього питання [1; 4; 6; 15], лінгвістична природа безеквівалентності як мовного явища досі не знайшла належного висвітлення.

У межах безеквівалентної лексики в окрему перекладознавчу категорію виділяються реалії, що належать до найменш вивчених лінгвістичних одиниць. Аналіз існуючих визначень поняття *реалія* дозволяє виділити дві основні точки зору на трактування цього явища — екстралінгвістичну та лінгвістичну. Прихильники екстралінгвістичного підходу розглядають реалії як суто позамовне явище, визначаючи їх як факти, пов'язані з подіями суспільного та культурного життя країни, особливостями її державного ладу, історією її народу [2, с. 98]. У працях представників лінгвістичної течії релевантним критерієм виділення реалії вважається її яскраво виражений національно-культурний колорит, співвіднесеність з об'єктивною реальністю, відображеною в свідомості конкретної лінгвокультурної спільності і, як наслідок цього, відсутність відповідників в інших мовах [1, с. 95; 4, с. 14, 47].

За традицією поняття *реалія* пов'язується з бінарним контрастивним аналізом мови-джерела та цільової мови, тобто вважається, що реалія як мовне явище виникає в процесі контрастивного